

DEĞİŞEN DEĞERLER VE YENİ EĞİTİM PARADİGMASI

“*Changing Values and New Education Paradigm*”

Salih Zeki GENÇ*

M. Yunus ERYAMAN**

ÖZET

Günümüz dünyası, çok hızlı bir değişim ve dönüşümün olduğu, bilginin üretilmesi, kullanılması ve aktarılmasına yönelik her alanda (sosyal, siyasal, ekonomik vb.) değişmelerin yaşandığı bir dönem içerisinde. Bu dönemin özelliği, sosyal hayatımızdaki genel değişmelere temel olan eğitim alanında da birçok değişimleri zorunlu hale getirmesidir. Çünkü bilgi toplumuna ulaşmadaki süreçte bilgi tabanlı değişim hareketleri bireylerin eğitimden beklentilerini de değiştirmiştir. Bu yönüyle, bilgi toplumu ve küreselleşme sürecinde değişen değerler ve yeni eğitim paradigması bu çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Değer, Paradigma, Bilgi Toplumu, Küreselleşme.

ABSTRACT

Today's world is in a period that there is a rapid change in the production, use and transfer of knowledge in social, political and economic areas. The primary property of this period is that there is a rapid change in social life. Individuals' expectation from the education has been changing with the change in the information societies. Therefore, the primary focus of this study is the changing values and new education paradigm in the information society and globalizing world.

Key words: Education, Value, Paradigm, Information Society, Globalization.

***

Giriş

Hızlı bir değişimin ve dönüşümün yaşandığı günümüzde toplumlar, sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik vb. yönlerden çeşitli gelişmelere tanıklık etmektedirler. Şüphesiz, bu değişimden ve dönüşümden en çok etkilenen alanların başında eğitim gelmektedir. Genel olarak bireylerde istenilen yönde davranış değişikliği meydana getirme süreci olarak tanımlanan eğitim, hangi

---

* Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, ÇANAKKALE.

** Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, ÇANAKKALE.

boyutuyla gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin (formal ya da informal), insanlık tarihi ile paralel uzun bir geçmişe sahiptir. Dünden bugüne insanoğlu fizyolojik ihtiyaçlarının yanında çevresini tanıma, keşfetme, anlama gibi gereksinimlerini de gidermeye çalışmaktadır. Bu yönüyle, bilginin üretilmesi, geliştirilmesi ve yarınlara aktarılması için insanlar yoğun çaba göstermişler ve hala da göstermektedirler. Bilginin karmaşıklığı, onu daha fonksiyonel hale getirebilme yaklaşımlarının sonucu olarak çeşitli bilim dallarının doğmasına neden olmuş; eğitim de sosyal bilimlerin uygulamalı bir alanı olarak yerini almıştır.

Uygulamalı bir sosyal bilim dalı olarak eğitim, bilginin gerek edinilmesi ve gerekse yayılmasıyla hemen her alanda yapılması gereken değişme ve gelişmelerin temel aracıdır.

Değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlara denir (Kızılcılık, Erjem, 1994: 99). Kısacası değer, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler ayrıca, bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterir (Erdem, 2003: 56). Bunun yanında değerler, taşıdıkları manaya göre kendi aralarında sınırlanırlar. Sıralanmış bir değerler kümesi, değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur. Kültürler ve bireyler sergiledikleri değer öncelikleri sistemleriyle betimlenebilirler. Buna ilaveten, değerlerin değişime açık yapılar olduklarını belirtmek gerekir. Özellikle de, zaman içinde ortaya çıkan gereksinimleri karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir (Kuşdil, Kağıtçıbaşı, 2000: 59).

Bu bağlamda, yukarıda da ifade dildiği gibi eğitimi toplumun diğer alanlarındaki (sosyal, siyasal, ekonomik vb.) değişmelerden ayrı düşünmek mümkün değildir. Bilgi toplumunda egemen olan “üretim paradigması” bilgi tabanını değiştirdiği gibi eğitimi insanın tanımını ve öğrenme-öğretmeye ilişkin yaklaşımları da etkilemektedir.

Eğitimin amacı ve okulların işleyişini yeniden tanımlamanın bir zorunluluk haline gelmesinin temelinde toplumsal yapıdaki “inanç, değer ve tekniklerin” değişmesi vardır. Bu değişmeler yeni paradigmlar doğurmuştur. Khun, birbiriyle yarışan farklı bilimsel yaklaşımlara “paradigma” adını vermiştir. Bilimsel Devrimlerin Yapısı adlı eserinde (1962) Khun paradigmayı “belli bir topluluğun üyeleri tarafından paylaşılan inançların, değerlerin, tekniklerin bütünü” olarak tanımlamaktadır (Özden, 1999: 16).

Öğrenme ve Öğretmeye Yönelik Yeni Paradigmalar

Bilim yapma geleneğindeki paradigmatik değişme ve buna bağlı olarak bilginin doğası hakkındaki yeni değerler öğrenme ve öğretme süreçlerinde değişimler meydana getirmiştir. Bu alandaki başlıca değişme, öğrenme ve öğretme süreçlerindeki ilgi odağının “öğrenme” den yana kaymasıdır. Öğrenme ve öğretme hakkındaki yeni bilgiler öğrenmenin parmak izi kadar kişiye özgü bir olgu olduğunu, uygun öğrenme olanağı sağlandığında öğrenemeyecek kişinin olmadığını ortaya çıkarmıştır.

Eğitimde ilgi odağının öğrenmeden yana kaymasında toplumsal yapıda meydana gelen değişimler de etkili olmuştur. Demokratikleşme ve insan hakları alanlarındaki gelişmeler öğrenmenin de demokratikleşmesine, kişinin ilgi, yetenek ve tercihlerinde odaklanmasına, alternatif eğitim programları ve okul çeşitliliğinin artmasına ve öğrenmenin bireyselleşmesine yol açmıştır.

Bu değişimler öğretim programlarının içerik ve sunumunu da etkilemektedir. Yeni değerlerin içerik üzerindeki etkileri müfredata köklü değişiklikler öngörmektedir. Yeni değerler ders sayı ve türünün yeniden belirlenmesini; buna paralel olarak da içeriklerin yeni değerlere göre düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır (Özden, 1999: 20). Bu yönüyle, yeni eğitim paradigması ve buna bağlı olarak bilginin doğasındaki değişim ile ilgili gelişmeleri şu şekilde ele alabiliriz (Özden, 1999: 20-32; Erdoğan; 2000; Hesapçoğlu, 2001):

Mevcut haliyle müfredat etkisiz kalmıştır: Müfredat ve ölçme değerlendirme araçlarımız okur-yazarlık, ezberleme, kelime hazinesi, genel anlayış, kalıp algılama vb. yetenekleri geliştirmeye programlanmıştır. Bireysel yetenekler, iletişim becerileri, ekip çalışma yeterliği, sezgi, muhakeme, yaratıcılık ve hayal gücü yetenekleri ne programlarda yer almakta, ne de test araçlarımızca ölçülmektedir. Oysa günümüzde bu tür yetenekler değer kazanmaktadır. Bu yüzden, müfredatımızın ve ölçme değerlendirme araçlarının bu yeni değerlere yer vermesi gerekmektedir.

Bugünkü müfredat düşünmeyi engellemektedir: Düşünme; gözlem, tecrübe, sezgi, akıl yürütme ve diğer kanallarla elde edilen malumatı kavramsallaşma, uygulama, analiz ve değerlendirmenin disipline edilmiş şeklidir. Düşünme “mevcut bilgilerden başka bir şeye ulaşma” ve “eldeki bilgilerin ötesine gitme” şeklinde de tanımlanmaktadır. En çok bilinen düşünme şekilleri arasında eleştirel düşünme, problem çözme, bilimsel düşünme, analitik düşünme, hüküm çıkarmaya yönelik (tümevarım, tümdengelim) düşünme ve ilişkisel düşünme sayılabilir.

Her öğretim düzeyinde ders, içerik ve sunumu, öğrencilere eleştirel düşünmeyi öğretecek şekilde düzenlenebilir. Lise öğrenimini tamamlayan birey önyargı, tutarsızlık ve sunulan bilginin güncelliği konusunda bir değerlendirme yapabilmelidir. Lise mezunu bireyler olgu ile görüşü ayırt etme, temelsiz varsayımları saptama, önyargı ya da propagandayı fark etme, mantıklı çözümler üretme ve olası sonuçları tahmin etme gibi yetenekleri okul yıllarında kazanmış olmalıdırlar.

Öğrenci konunun özünü kavramalıdır: Hangi bilginin öğretilmesi gerektiği konusunda da yoğun eleştiriler yükselmeye başlamıştır. Müfredatın çok geniş kapsamlı fakat yüzeysel bilgiler yerine, konuları derinliğine işleyecek şekilde düzenlenmesi savunulmaktadır. Yani dersler, konuları ve olayları derinliğine anlamayı ve eleştirel düşünmeyi esas almalıdır. Çünkü bilgi çok fazladır, hepsini kazandırmak mümkün değildir.

Öğrenciler sınıfın duvarlarını aşmalıdır: Öğrencilerin sadece diploma için değil, gerçek hayatta anlamlı olması için derslerin ve içeriklerinin hayat ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Bunun için öğretmenin, öğrettiği konuların hayattaki izdüşümlerini öğrenciye göstermesi gerekir. Ders konuları, kitap sayfaları veya sınıfın duvarları arasında sıkışıp kalmamalı, öğrenilen bilgiler gerçek hayat ile ilişkilendirilerek öğrencinin öğrendiği şeylerin değerini görmesi sağlanmalıdır.

Eğitimde fırsat eşitliğinin yani anlamı: Eğitimde fırsat eşitliği, yoksullara eğitim imkanı sunmanın ötesinde anlam kazanarak bireylere yetenek ve zekalarını optimum düzeyde geliştirme fırsatı vermek anlamına gelmektedir. Bu nedenle, eğitim kurumları bireyin ilgi ve yeteneklerini ortaya çıkarabildiği ve geliştirebildiği oranda fırsat eşitliği sağlamış olacaktır.

Merkezi yönetimin etkisiz kalması: Okulun yönetiminde kural, rol, birimler arası ilişkiler ve sorumlulukların daha az hiyerarşik ve daha esnek şekilde düzenlenmesi savunulmaktadır. Çevrenin ihtiyaçlarına karşı daha duyarlı hale gelebilmesi için mümkün olduğunca yerinden yönetilmesi ve öğretmenlerin insan unsurunu ön plana çıkaran bir ortamda çalışması okulu daha verimli hale getirecektir.

Bilgi Toplumu ve Yükselen Değerler

Bilgi toplumu; yeni temel teknolojilerin gelişimiyle bilgi sektörünün, bilgi üretiminin, bilgi sermayesinin ve nitelikli insan faktörünün önem kazandığı, eğitimin sürekliliğinin ön plana çıktığı, iletişim teknolojileri, bilgi otoyolları, elektronik ticaret gibi yeni gelişmeler ile toplumu ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal açıdan sanayi toplumunun ötesine taşıyan bir gelişme aşaması olarak tanımlanabilir. (www.canaktan.org/egitim/universite-reform/bilgi-toplum) Aynı zamanda, “Bilgi toplumu” bilginin temel güç ve ona sermaye olduğu, ancak amaç değil araç olduğu ve toplumsal yaşamın her aşamasını aydınlatan, yönlendiren başlıca güç olduğu bir hayat biçimi, bir düşünce biçimidir. Bilgi toplumunun oluşabilmesi temelde “bilgi insan” ve organizasyonlarını bu ise “öğrenen birey” ve “öğrenen organizasyonları” gerektirir. Böylece, bilgi toplumunun temel karakteristiği de “öğrenen toplum olarak şekillenmektedir (Fındıkçı, 1998: 83).

Sanayi inkılabından yaklaşık bir asır sonra ilk örnekleri kullanılmaya başlanan bilgisayarlar bilgi çağının ilk habercisi olmuştur. Bu hızlı değişim ve dönüşüm insanların hayata ilişkin alışkanlıklarını derinden etkilemiştir.

Bu yönüyle, sanayi toplumundan farklı olarak bilgi toplumunda neler değişmektedir? bilgi toplumunun yükselen değerleri nelerdir? Tüm dünyayı kısa zamanda etkisi altına alan bilgi toplumunun temel özelliklerini sanayi toplumunun özellikleri ile karşılaştırmalı olarak şu şekilde sınıflandırabiliriz. (Aktan ve Tunç: 1998; Bozkurt; 2003; Bulurman, 2002):

— Sanayi toplumunda maddi sermayenin yerini bilgi toplumunda bilgi ve insan sermayesi almaktadır.

— Sanayi toplumunda mal ve hizmet üretiminde gelişmenin başlangıcı olan buhar makinesinin yerini bilgi toplumunda bilgisayarlar almaktadır.

— Sanayi toplumunda kol gücünün yerini, bilgi toplumunda beyin gücü almaktadır.

—Sanayi toplumunda fiziksel ve düşünsel anlamda insan sermayesinin üretime katılımı söz konusu iken, bilgi toplumunda düşünsel anlamda, yükseköğrenim görmüş nitelikli insan sermayesinin üretime katılımı söz konusudur.

—Sanayi toplumunda sanayi mallarının ve hizmetlerin üretimi yapılmaktadır. Bilgi toplumunda ise bilgi ve teknolojinin üretimi gerçekleşmekte ve bilgi sektörünün ürünü olarak bilgisayar, iletişim ve elektronik araçlar, elektronik haberleşme, robotlar, yeni gelişmiş malzeme teknolojileri gündeme gelmektedir.

—Sanayi toplumundaki fabrikaların yerini bilgi toplumunda bilgi kullanımını içeren bilgi ağları ve veri bankalar (iletişim ağ sistemi) almaktadır. Bilgi, dünyanın her tarafında üretilmekte ve iletişim teknolojisi aracılığıyla anında her tarafa yayılmaktadır.

—Bilgi toplumu işgücünden tasarruf sağlamakta, bu ise kısa dönemde işsizlik, uzun dönemde ise yeni teknolojilerin global etkilerini ortaya çıkarmaktadır.

—Sanayi toplumundaki genel eğitimin yerini bilgi toplumunda eğitimin bireyselleşmesi ve sürekliliği almaktadır.

—Sanayi toplumunda; birincil, ikincil ve üçüncül endüstriler tarım, sanayi ve hizmetler, bilgi toplumunda birincil, ikincil ve üçüncül sektörlerin yanı sıra dördüncü sektör olan bilgi sektörü ortaya çıkmaktadır.

—Sanayi toplumundaki özel ve kamu iktisadi kuruluşlardan farklı olarak bilgi toplumunda gönüllü kuruluşların önem kazandığını görüyoruz.

—Sanayi toplumunda başlıca üretim faktörleri emek, tabiat, sermaye, girişimci iken, bilgi toplumunda üretim sürecinde bu üretim faktörlerinin yanı sıra beşinci üretim faktörü teknik "*bilgi*" ön plana çıkmaktadır.

—Sanayi toplumunda üretilen mal ve hizmetlerin kıtlığı söz konusu iken, bilgi toplumunda bilgi kıt değildir. Bilgi, sürekli artmakta ve artan verimler özelliği içermektedir.

—Sanayi toplumunda üretilen mal ve hizmetlerin bir yerden bir yere taşınmasında uzaklık ve maliyet önemli iken, bilgi toplumunda bilgi otoyolları ile tüketici ile bilgi arasındaki uzaklık önemini kaybetmekte ve maliyetler minimuma inmektedir.

—Sanayi toplumunda tüketici taleplerinin karşılanmasında mal ve hizmetlerin mobilitesi (hareketliliği) oldukça düşük, bilgi toplumunda ise bilginin mobilitesi (hareketliliği) kolaydır. Bu durum, bilginin sınırsız bir tüketici tarafından tüketilmesine ve yenilikleri teşvik etmesine yol açmaktadır.

—Sanayi toplumunda temel bilgiyi, fizik, kimya bilimleri, bilgi toplumunda ise; kuantum elektronığı, moleküler biyoloji ve çevresel bilimler gibi yeni araştırma alanlar oluşturmaktadır.

—Sanayi toplumunda politik sistem temsili demokrasi iken, bilgi toplumunda katılımcı demokrasi anlayışının daha belirgin bir önem kazanacağı düşünülmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler neticesinde adına "Tele-Demokrasi" denilen bir değişimin ileriki yıllarda yaşanacağı tahmin edilmektedir.

Bilgi Toplumunda Eğitim

Bilgi toplumunun yeni üretim dinamikleri, toplumsal yaşamın geleneksel anlayışlarını, yerleşik kurumların yapı ve içeriklerini değiştirdiği gibi eğitim anlayışında da değişiklikleri gerektirmiştir. Bu süreçte eğitimin yeni tanımı şöyle yapılabilir (<http://www.beyaznokta.org.tr>):

“Kişide kendi öğrenme profili hakkında farkındalık yaratılması yoluyla, daha üst zihinsel yeteneklerini ortaya çıkarıp geliştirmesi ve bu arada da değişen çevresel koşullara uyum gösterebileceği bilgi, beceri ve davranışları sürekli olarak güncelleyebilmesi için uygun öğrenme ortamlarının yaratılması süreci.”

Tablo 1: Sanayi Toplumu Eğitim Paradigması ve Bilgi Toplumu Eğitim Paradigması (Hesapçıoğlu, 2001)

Sanayi Toplumu Eğitim Paradigması	Bilgi Toplumu Eğitim Paradigması
Sınıflarda yapılan ders	Bireysel araştırma
Pasif özümseme	Çıraklık
Yalnız çalışma	Ekiple öğrenme
Her şeyi bilen öğretmen	Rehber olan öğretmen
Değişmeyen İçerik	Hızla değişen esnek içerik
Homojenlik	Çeşitlilik

Bilgi Toplumunda Okul

Tarihi süreç içinde okul sisteminin değişik unsurları değişik zamanlarda oluşmuştur. Örgün eğitim kurumlarının ana özellikleri olan program, sınıf, dersane, ders kitabı, öğretim metodu gibi unsurlar Ortaçağda oluşmuştur. Sanayi devriminden sonra bu unsurlara laboratuvar, sınav ve işyeri uygulaması da katılmıştır. İlkokullar ve üniversiteler Ortaçağın, ortaöğretim ve mesleki-teknik öğretim sanayi devriminin ürünüdür (Ergün, 1989,112).

Bugün bilgi toplumunun gelişen trendlerine cevap vermenin çok uzağında olan okulun yeni bir yüze ve kimliğe ihtiyacı vardır. Bilgi toplumunun en büyük sermayesi olan eğitilmiş insana şekil verecek kurum olarak okulun işlevi, içeriği ve amaçları yeniden düşünülmelidir. Ekonominin bilgiye dayandığı bu yeni toplumda okulların performanslarından ve sorumluluklarından da beklentiler farklılaşmaktadır. Her ne kadar bunun için geçerli tek bir standart çözüm yoksa da Drucker (1993: 278) bu konuda şunları ileri sürmektedir:

—Bilgi toplumunun ihtiyacı olan okul, yüksek düzeyde evrensel okur-yazarlık sağlamak zorundadır.

—Her düzeyde ve her yaştaki öğrencilere öğrenme motivasyonunu ve öğrenmeye devam etme disiplinini aşılmalıdır.

—Hem yüksek düzeyde eğitim almış insanlara hem de herhangi bir nedenle erken yaşlarında ileri eğitime ulaşamamış insanlara açık olmalıdır.

—Bilgiyi hem içerik hem de süreç olarak aktaran okullara ihtiyaç vardır.

—Kapitalist ötesi toplumda eğitimin tüm topluma nüfuz etmesi, her türlü kuruluştan yararlanması gerekir.

Bilgi artık her yerededir. Onu sınırları belli kurumlara hapsedmek mümkün değildir. Bu nedenle okulların artık bilgi aktaran kurumlar olmaktan çıkarılıp bilgi üretebilen ve bireylere anlama, analiz etme ve problem çözme gibi becerileri kazandırır hale getirilmesi gerekmektedir. Örgütsel öğrenme kuramına göre, örgütlerde tıpkı canlı organizmalar gibi öğrenirler ve öğrenmenin temelinde bilginin bir şekilde algılanması şarttır (Şimşek;1997:89).

Bilgi toplumunda yeni kimliğini kazanmaya hazırlanan okulun önemle üzerinde durması gereken bir diğer konu ise ait olduğu toplumun kültürünün özünü koruması ve devamlılığını sağlaması gereğidir. Toplumun değer yargıları eğitim yoluyla yeni nesillere aktarılarak sürdürülmelidir. Her şeyin hızla değiştiği ve herkesin zamanın yetersizliğini vurguladığı bu dönemde, her şey aynı hızla tükenmekte ve en büyük motivasyon unsuru başarıya ve üstün olma duygusu yeterince yaşanmamaktadır Gittikçe hızını artırarak ve büyüyerek dönen bilgi çarkının içinde insanlar kaygan zeminlere tutunmaya çalışmaktadır. Bu noktada tutunacak dal toplumsal kültür ve inançlar olsa gerek.

Bilgi Toplumunda Eğitimli İnsan

Eğitimli insan, yani okur-yazar kişi kavramı değişmiştir. O artık okuma yazma, aritmetik bilen kişi olmayıp, temel bilgisayar becerilerini bilen kişidir. Bilgi çağının bireyleri kendileriyle ilgili gelişmeler ve tartışmaların dışında kalmamak ve katılımcı vatandaşlar olabilmek için yeni teknolojileri etkin kullanmak zorundadırlar. Bilgi networkları eğitimini gerçekleştiren birey, zengin bir içerikle karşı karşıyadır; sadece öğretmenine bağlı /edilgen değildir (Bozkurt,1996: 191).

Bilgi toplumunda eğitilmiş insandan beklenen davranış değişiklikleri (Rosovsky, 1995: 105–107; Drucker, 1993: 293; Fındıkçı, 1998: 84):

—İnsanlık insani değerleri yeniden keşfetme aşamasına gelmiştir. Çünkü her şey insan içindir. Yüksek teknolojinin otomatikleştirdiği insan, bir çıkış noktası aramaktadır. Bu çıkışın yolu, bilgi hedefi ise insani değerlerdir. Bu yüzden, 21. yüzyıl insanının fikri yönünü zenginleştirmesi ve zihinsel potansiyelini harekete geçirmesi gereklidir.

—Bilgi toplumunda merkez olan kişidir. Eğitimli insan doğrudan doğruya toplumun simgesidir, toplumun performans kapasitesini tanımlayandır. Aynı zamanda toplumun değerlerini, inançlarını, taahhütlerini temsil edendir.

—Eğitimli insan açık ve etkili bir şekilde düşünebilmeli ve düşündüklerini yazabilmelidir.

—Evren, toplum ve kendi çevresine ilişkin bilgi edinme yolları konusunda eleştirel bir anlayışa sahip olmalıdır.

—Ferdin hayatındaki tecrübeleri daha geniş bir çerçevede ele alınmalıdır. Bilgi toplumunun insanı kendi kültürünün ve toplum yaşantısının dışındaki gelişmelerden habersiz olmak anlamında "taşralı" ve "içe kapanık" olamaz.

—Eğitimli bir insan ahlâk sorunları hakkında belirli bir anlayışı bulunması, ahlâk ve maneviyat ile ilgili konularda düşünmüş olması gerekir.

—Eğitimli kişinin herhangi bir branşta derinlemesine bilgi edinmiş olması gerekir. Burada bahsedilen, mesleki yeterlilik ile konusunu iyi bilmek arasında kalan bir düzeydir.

Bilgi Toplumunda Öğretmen ve Öğrenci

Günümüz öğretmenin, öğrencinin ilerisinde olması, yol gösterebilmesi, danışmanlık ve kolaylaştırıcılık rolünü oynayabilmesi için öncelikle kendisini eğitime ve geliştirebilme sorumluluğunu yüklenmesi gereklidir (Fındıkçı, 1998: 88). Öğretmen kendi yeterlilik düzeyinin farkında olmalı, bilginin güç olduğunu, yeterliliğin sürekli öğrenmeyle mümkün olduğunu, yetersizliğin bedelinin ise ağır olduğunu bilmelidir.

Bilgi teknolojileri öğretmenin işini kolaylaştıran, sıradan öğretilere harcayacağı zamanı daha verimli kullanabilmesini sağlayan, öğretmenin yerini almaktan çok ona asistanlık görevi üstlenen öğrenmeyi tamamlayıcı aletlerdir. Öğretmen öncelikle bu teknolojilere aşina olmalı ve interaktif öğrenme ortamları oluşturabilmelidir. Yarının okulunda öğrenciler bilgisayar programlarını kendi öz aletleri olarak kullanacaklardır. (Drucker, 1993: 277).

Bilgi toplumunda öğretmen ve öğrenci arasındaki çizgi belirsizleşmektedir. Öğretmenler bundan böyle tartışmasız tek doğruya sahip olması beklenen kişiler olmayacaklardır. Onlardan beklenen öğrencinin merakını canlandırması, onu araştırmaya yöneltmesi ve sistemli çalışmasına yardımcı olmalarıdır (Dalın ve Rust, 1996:145).

Post-endüstriyel toplumda öğretmenler öğrencilerine yerel olaylara odaklanmaktan çok global düşünmeyi, dünya vatandaşı olmayı, bilinçlerini genişletmeyi ulusal ve kültürel sınıflara kapanmanın ötesinde daha ilgili bireyler olarak küresel köyde başkalarını kucaklamayı öğretecekler (Prokash ve Esteva; 1998: 25). Öğrenciler bir olay hakkında geniş boyutlu düşünebilme ve bir alandaki problemi çözerken başka alandaki bilgilerini kullanabilme becerisini kazanmalıdır. Bilgi toplumunda öğrenciler sınırlı olsa farklı söylemler hakkında bilgi sahibi olmalı ve bunlara eleştirel olarak bakabilmelidir. Eleştirel düşüncenin Ennis'e göre bazı özellikleri şöyledir; konuya odaklanma, tartışmaları analiz etme, açıklayıcı ve meydan okuyucu sorular sorma ve cevaplama, kaynağın güvenilirliği sorgulama, verileri yargılama ve sonuç çıkarma, tahminleri değerlendirme ve başkalarıyla iletişim kurmadır (Enis,1997:10). Öğrenciler farklı fikirleri karşılaştırabilmelidir. Çünkü mukayese edilmeyen veriler tek başına gerçekçi bilgiler vermekten uzaktır. Farklı bakış açılarından izlenen bir konuda daha objektif yorumlar yapmak mümkün olabilir

Bilgi Toplumunda Eğitim ve Öğretim Yöntemleri

Gelişimden sorumlu en önemli faktörlerden biri olan eğitimin endüstri çağını enformasyon çağından ayırt eden değişikliklere ihtiyacı vardır. Bunu başarıyla yapabilmek için öğretimin içeriğini değiştirmek yeterli değildir daha çok öğretim metotlarını ilgilendiren değişiklikler yapmak gerekir. Öğretmenin çok sayıda ki öğrenciye ders verdiği ve bir dizi standart testlerle geri bildirim aldığı geleneksel metotların da değişime ihtiyacı vardır. Enformasyon toplumunda geleneksel eğitim yavaş ve pahalıdır (Bulurman, 2002).

Bilgi çağının eğitimi, toplumların birbirlerine kalın sınırlarla kapalı olduğu ve birbirleri arasında etkileşimin daha az olduğu dönemlerdeki gibi ağırlıklı olarak belirli değerleri aktaran ve önceki kuşakların yaptıklarını yineleyen değil, yeni şeyler yapabilmeye yeteneği olan insanları yetiştirmeyi temel amaç edinmelidir (Erdoğan, 1998:93).

Bilgisayar teknolojisi ve özellikle interaktif multimedya eğitim sürecine dahil edilmeli. Bilgisayar teknolojisi kullanarak eğitimde gelişme başarmak için öğretmenleri eğitmek ve yeni öğretim modelleri bulmak gereklidir. Öğrencilerin malumatı sadece bulmak değil analiz edip bilgiye dönüştürmek için kendi yöntemlerini öğrenmelerine yardım eden ve öğretmenin bir danışman olduğu öğretim yöntemlerine ihtiyaç vardır. Bilgisayar teknolojisi öğretmenin başrolü aldığı geleneksel öğretim şekillerinde öğreticiye asistanlık yaparak tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir.

Bilgi toplumunda geniş kapsamlı bir müfredat programı belirlemek gittikçe zorlaşıyor çünkü hem bilgi devrimi yeni ve önemli bilgileri okul arenasına getiriyor hem de öğrencilerin ihtiyaçları sürekli değişiyor. Öğretmenler muhtemelen ayrıntılı ders planlarını terk edip daha çok genel amaçlara odaklanacaklar. Öğrencilerin de programların belirlenmesinde demokratik katılımları sağlanacaktır. Öğrenme herkesin kendi hızına göre, zorlama olmaksızın, bağımsız olduğu kadar işbirliğine dayalı yöntemlerle insan aklını güçlendirecek bir niteliğe sahip olabilecektir (Şimşek, 1997:75).

Yaratıcılık bilgi toplumunu temel karakteristiklerinden biridir. Yaratıcılık insanları özgür hissettiren bir duygudur, bir yaşam şeklidir. Yaratıcılık sayesinde üretim ve tüketim dünyasının dışına çıkarız ve benzersiz olasılıklar dünyasına adım atarız. Yaratıcılık bağımlılık yaratan bir aktivite olarak bireyi sıkıntıdan ve doyumdan korur. Tehlikeler karşısında cesur olmamızı sağlar ve işler kötü gittiğinde bile hayatın anlamsızlaşmasını önler (Girod, 1980:150). Yaratıcılık farklı alanlarda ve değişen miktarlarda olsa da her insanın doğasında olan bastırıldıkça körelen ve ortaya çıktıkça gelişen bir değerdir. Müfredat programları ve öğretim yöntemleri bu değere olabildiğince işlerlik kazandırmalıdır. Bu da öğrencilere özgüven vererek hatalarını bir güven kaybı olarak değil başarıya giden yoldaki öğrenme adımları olarak görmesini sağlayarak, cesaretlendirip, motive ederek mümkündür.

Motivasyon veren başarı kişinin zaten iyi başardığı bir şeyi olağan üstü yapabilmesi demektir. Başarı öğrencinin güçlü yanlarına dayalı olmalıdır (Drucker, 1993: 282). Bilgi toplumunda eğitimin amacı zayıf yönleri onarıp temel becerilerde yeterlilik kazandırarak benzer ortalama bireyler yaratmaktan çok bireysel farklılıkların gözetildiği ve başarılı yönlerin ortaya çıkarıldığı bir süreci gerçekleştirmek olmalıdır.

Bilgi toplumunda eğitim sisteminde kitle eğitiminden kişiselleşmiş öğretime, tek öğretimden çoğulcu öğretime, katı programlardan esnek programlara, öğretmenin program başlatma ve yönetmesinden, öğrencinin başlatmasına ve gurup planlamasına, bağımlı içerikten bağımsız içeriğe geçiş sağlanmalıdır. Bilgi toplumunda eğitim yöntemlerine bireysellik ön plana çıkmalı, bireyin kendi yetenek ve potansiyelini keşfetmesini ve ilgi duyduğu alanlara yönelmesini sağlayan esnek programlar geliştirilmeli ve gurup çalışmaları ve bireysel çalışmalarla geleceğin kalıcı olmayan organizasyonlarına hazırlamalıdır.

Küreselleşme

Ulagay, yeni yüzyılın başında yayınladığı küreselleşmeyle ilgili kitabında, artık yeniçağda insanların nereye gideceklerini kendilerinin değil, kendi dışlarındaki güçlerin belirlediğine dikkati çekmektedir. O'na göre, "bugün küreselleşme diye tanımlanan olgunun ardında bilgi teknolojisindeki büyük sıçramanın olduğu ve bunun üretim süreçlerini, çalışma koşullarını, iş organizasyonunu ve şirket yapılarını büyük ölçüde değiştirdiği" gözlenmektedir.

Küreselleşme kavramı, üzerinde ortak bir görüş oluşturulamamasına karşın, başta bilişim ve ekonomi olmak üzere diğer sosyal alanlarda da derin etkileri görülen ve etkisi olduğu her alanda değişimi simgeleyen bir kavramdır. Yandaş ya da karşıtları tarafından küreselleşmenin farklı tanımlamaları yapılmıştır. Bu farklı tanımlardan yola çıkarak **küreselleşme**, kısaca dünya çapındaki ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanabilir. Küreselleşme, her alanda mesafenin daha az önemli hale gelerek, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda dünyanın daha çok bütünleşmesidir (Bozkurt, 2000:10; Akçay, 2003: 1).

Küreselleşme ve Eğitim

Eğitimin küreselleşmesi denince genellikle eğitim yöntem, süreç ve yönetiminde gelişmiş ülkelerle entegrasyon olarak anlaşılmaktadır. Ancak eğitimde bu entegrasyon süreci, küreselleşmenin getirdiği sorunların çözümü için yeterli değildir. Eğitim, sadece küreselleşmeye uyum yada entegre sorunu için değil, aynı zamanda küreselleşmenin yarattığı sorunları aşmak için bir araçtır. Toplumların ve bireylerin, küreselleşmenin doğuracağı muhtemel sonuçlara karşılık önlem alabilecek ve değişimlerden yarar sağlayabilecek yetilere sahip olmaları gerekmektedir (Akçay, 2003: 4). Bu nedenle, var olan gelişmeleri önceden sezinleyip değişimlere ayak uydurabilecek bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmalıdır. Bu bireyleri yetiştirecek, olan yerler eğitim kurumlarıdır. Küreselleşmenin eğitim sistemlerinde büyük değişimlere yol açtığı ve açacağı şüphesiz bir gerçektir. Eğitim programlarını geliştirmede, yeni eğitim uygulamalarını öngören modeller geliştirmede gelişmiş ülkelerden yararlanmak, onlarla işbirliği içinde olmak gerekmektedir. "Erasmus" ve "Sokrates" gibi öğrenci değişimi projeleri bu entegrasyonun örneklerindedir.

Öğrenmeyi bilmek, öğrenmeyi öğrenmek, bireysel olarak öğrenmek, takım halinde ve örgüt olarak öğrenmek eğitimin başat öğeleri olarak kabul edilmektedir. UNESCO Eğitim Komisyonu bunlara "birlikte öğrenmek" ilkesini de eklemiştir. Eğitimde küreselleşmede dört ilkedden bahsedilmektedir. Bu ilkeler; öğrenmeyi bilmek, öğrenmeyi öğrenmek, bireysel öğrenmek ve birlikte yaşamayı öğrenmektir (Akçay, 2003: 7). Bunun yanında, eğitimde küresel yaklaşım bütüncüdür. Disiplinler arası

araştırma yaklaşımları küreselleşen eğitimin yöntemlerindedir (Çelik ve Gömleksiz, 2000).

Küresel eğitimin bir diğer yöntemi takım çalışmalarıdır. Takım çalışmaları, bireylerin tartışmayı, uzlaşmayı, ikna etmeyi grupta iletişim becerisini geliştiren ve bunlara bağlı olarak yönetim becerilerini geliştirmelerini destekleyen, cesaretlendiren yöntemidir.

Bir diğer küresel eğitim yaklaşımı da bilgi teknolojilerini kullanarak daha verimli bireysel öğrenme yöntemlerini geliştirmektir. Böylelikle bireysel iletişim için bireyleri yüreklendirir ve onların küresel iletişim ve iş fırsatlarını kullanma olanaklarını geliştirir. Küresel rekabeti karşılayacak, ona hazır ve gerekli bireysel donanımlara sahip bireyler yetiştirme küresel eğitimin yöntemidir. Küreselleşme büyük bir değişimdir. Bu büyük değişim beraberinde eğitimde de değişimleri zorlar. Eğitim anlayış ve yaklaşımları ile yöntemleri de değişmek zorundadır.

Küresel eğitim anlayış ve yöntemlerinin bir diğer olumlu katkısı da değişim için gerekli fikirlerin, felsefe ve politikaların uygulanmaları için destekleyici bir mekanizma niteliğinde olmasıdır. Böylelikle bu politikaların uygulanma olasılığı da artmaktadır (Çelik ve Gömleksiz, 2000).

Sonuç

Bilgi toplumu sürecini yaşadığımız şu günlerde, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da değişim ve dönüşüme dayalı olarak çeşitli gelişmeler olmaktadır. Eğitimin hedefi ve okulların fonksiyonlarını yeniden tanımlamak bir zorunluluk haline gelmiştir. Bunun temelinde de toplumsal yapıdaki “inanç, değer ve tekniklerin” değişmesi yatmaktadır. Bu değişmeler yeni paradigmalara doğurmuştur.

Bilgi toplumu; yeni temel teknolojilerin gelişimiyle bilgi sektörünün, bilgi üretiminin, bilgi sermayesinin ve nitelikli insan faktörünün önem kazandığı, eğitimin sürekliliğinin ön plana çıktığı, iletişim teknolojileri, bilgi otoyolları, elektronik ticaret gibi yeni gelişmeler ile toplumu ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal açıdan sanayi toplumunun ötesine taşıyan bir gelişme aşamasıdır. Dolayısıyla bu süreçte eğitimin yeni tanımı; “kişide kendi öğrenme profili hakkında farkındalık yaratılması yoluyla, daha üst zihinsel yeteneklerini ortaya çıkarıp geliştirmesi ve bu arada da değişen çevresel koşullara uyum gösterebileceği bilgi, beceri ve davranışları sürekli olarak güncelleyebilmesi için uygun öğrenme ortamlarının yaratılması süreci” şeklinde yapılabilir.

Her alanda mesafenin daha az önemli hale gelerek, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda dünyanın daha çok bütünleşmesi olarak tanımlanan küreselleşme bilgi toplumunda yükselen temel değerlerdendir.

Öğrenmeyi bilmek, öğrenmeyi öğrenmek, bireysel olarak öğrenmek, takım halinde ve örgüt olarak öğrenmek eğitimin temel öğeleri olarak kabul edilmektedir. Eğitimde küreselleşmede dört ilke söz konusudur. Bu ilkeler; öğrenmeyi bilmek, öğrenmeyi öğrenmek, bireysel öğrenmek ve birlikte yaşamayı öğrenmektir. Bunun yanında, eğitimde küresel yaklaşım bütüncüdür. Disiplinler arası araştırma yaklaşımları küreselleşen eğitimin yöntemlerindedir.

21. yüzyılda kompleks bilgiler içinden gerekeni seçebilen parçaları bir araya getirebilen, sezgi, empati ve anlayış geliştirmiş, sosyal, kültürel ve siyasal kimlik geliştirmiş bireylere gereksinim vardır. Bilgi toplumunun hızlı gelişimi toplumun genelinde bilgi seviyesinde artışı hem talep etmekte, hem de kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla, eğitimin sürekliliği ve gereğine inanan bireylere ihtiyaç vardır.

Sonuç olarak; önümüzdeki yıllarda, eğitim sistemleri, okullar, öğretmenler, öğrenciler ve öğretim metotları, hızlı bir değişim ve gelişim sürecini yaşıyor olacaktır.

KAYNAKLAR

- AKÇAY, R. Cengiz. (2003), “Küreselleşme, Eğitimsel Yoksunluk ve Yetişkin Eğitimi”. *Milli Eğitim Dergisi*, sayı: 159, Ankara.
- ARSLAN, M. Metin ve ERASLAN, Levent. (2003), “Yeni Eğitim Paradigması ve Türk Eğitim Sisteminde Dönüşüm Gerekliliği” *Milli Eğitim Dergisi*, sayı: 160, Ankara.
- BOZKURT, Veysel. (1996), *Enformasyon Toplumu ve Türkiye*, Sistem Yayıncılık. İstanbul.
- BOZKURT, Veysel. “Bilgi Toplumu”nun Getirdikleri ve Türkiye”. www.isguç.org/htm (E-dergi).
- BOZKURT, Veysel. (2000), *Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar, Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, Alfa Kitabevi, İstanbul.
- BOZKURT, Veysel. “Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar”. www.isguc.org/htm (E-dergi).
- BULURMAN, Banu. “Enformasyon Toplumu ve Eğitim”. www.isguç.org/htm (E-dergi).
- AKTAN, C. Can. ve TUNÇ Mehtap. (1998), “Bilgi Toplumu ve Türkiye”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 1998. s 118-134.
- ÇELİK, Vehbi. and GÖMLEKSİZ, Mehmet Nuri. (2000), “A Critical Examination of Globalization and its Effects on Education.” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:10, Sayı:2.
- ÇETİN, Şaban. (2004), “Değişen Değerler ve Eğitim”. *Milli Eğitim Dergisi*, sayı: 161, Ankara.

- DALİN, P. and RUST, V.D. (1996), *Towards Schooling for the Twenty-first Century*, Redwood Books;Great Britain.
- DRUCKER, Peter.F. (1993), *Kapitalist Ötesi Toplum*, İnkılap Yayınları. (Çev.Belkıs Çorakçı), İstanbul.
- ENNİS, R. (1987), "A Taxonomy of Critical Thinking Dispositions and Abilities"; in J.Boykoff- Baron andR.J.Sternberg (eds), *Teaching Thinking Skills:Theory and Practise*, New York: W.H.Freeman.
- ERDEM, Ali Rıza. (2003), "Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, cilt:1, sayı: 4, İstanbul.
- ERDOĞAN, İrfan. (1998), Enformasyon Bilgi Toplumu Dosyası; Bilgi Toplumu Olmanın Gereklediği Eğitim Paradigması *Bilgi ve Toplum Dergisi*, cilt: 1.
- ERDOĞAN, İrfan. (2000), "Yeni Bin Yıla Girerken Eğitim ve Öğretim Üzerine Düşünceler" <http://www.gucluturkiye.org/415.htm>.
- ERGÜN, Mustafa. (1990), "Eğitimde Bilgisayarın Kullanılma Zorunluluğu ve Programların Yeniden Düzenlenmesi", *İnönü Üniv. Eğitim Fak. Eğitim Bilimleri Sempozyumu Bildirileri (15-17 Haziran 1989)* Malatya.
- FINDIKÇI, İlhami. (1998), Enformasyon Bilgi Toplumu Dosyası; Bilgi Toplumunda Eğitim ve Öğretmen; *Bilgi ve Toplum Dergisi*, cilt: 1.
- GİROD, R. (1980), Educational Goals; Goals and Results; UNESCO.
- HESAPÇIOĞLU, Muhsin. (1996), "Bilgi Toplumunda Eğitim ve Okulun Geleceğine İlişkin Düşünceler", *Yeni Türkiye* Sayı:7.
- HESAPÇIOĞLU, Muhsin. (2001), "Postmodern/Küresel Toplumda Eğitim, Okul ve İnsan Hakları" *21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi*, Sedar Yayıncılık, İstanbul.
- Hoic-Boic; N. and Krstov J. and Ledic; J. *Education for Information Society:An Attempt from the University*.
- KIZILÇELİK, Sezgin ve ERJEM, Yaşar. (1994), *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*, Atilla Kitabevi, Ankara.
- KUŞDİL, Ersin ve KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem. (2000), "Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Swartz Değer Kuramı". *Türk Psikoloji Dergisi*, cilt: 15, sayı: 42.
- ÖZDEN, Yüksel. (1999), *Eğitimde Dönüşüm, Eğitimde Yeni Değerler*, Pegem Yayıncılık, 2.Baskı, Ankara.
- PRAKASH, M. S. and Esteva, G. (1998), *Escaping Education*, Edit.J.L.Kincheloe &S.R.Steinberg; PETER LANG.
- ROSOVSKY, Henry. (1995), *Üniversite Bir Dekan Anlatıyor* (Çev: Süreyya Ersoy), (4. Baskı), Tübitak Popüler Bilim Kitapları Dizisi:6, Ankara.
- ŞİMŞEK, Hasan. (1997), *Paradigmalar Savaşı Kaostaki Türkiye*, Sistem Yayınları, İstanbul.
- ULAGAY, Osman. (1999), *Qua Vadis? Küreselleşmenin İki Yüzü*, Doğan Kitapçılık A.Ş. İstanbul.
- <http://www.beyaznokta.org.tr> (Mart. 2006).
- <http://www.canaktan.org/egitim/universite-reform/bilgi-toplum> (Şubat 2006).
- <http://www.meb.gov.tr> (Mart 2006).